УДК 159.923.2:331.54-057.875

Жанна БОГДАН
доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології і соціології,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
https://orcid.org/0000-0003-1560-9516
e-mail: zhanna.bogdan@hneu.net
Євгенія ГАЛЕЦЬКА
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
https://porcid.org/0009-0002-2727-5066
e-mail: Zhenya.Morozova13@Gmail.Com

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розглянуто психологічні особливості кар'єрних орієнтацій здобувачів вищої освіти в умовах війни. Проаналізовано професійні пріоритети та мотиваційні чинники кар'єрного самовизначення молоді. Встановлено, що кар'єрні орієнтації студентів поєднують прагнення до професійної стабільності, самореалізації та узгодження професійної діяльності з іншими сферами життя. Виявлені відмінності залежно від статі мають вибірковий характер, тоді як спільні тенденції професійного становлення є більш вираженими. Обґрунтовано доцільність індивідуалізації психологічного супроводу професійного становлення студентської молоді з урахуванням її кар'єрних пріоритетів і мотиваційних особливостей.

Ключові слова: кар'єрні орієнтації; студентська молодь; професійна мотивація; кар'єрне самовизначення; професійне становлення; війна.

Zhanna BOGDAN, Yevgenia GALETSKA
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF UNIVERSITY STUDENTS' CAREER ORIENTATIONS IN WARTIME

The article examines the psychological characteristics of career orientations among university students in the context of war. Prolonged social uncertainty, changes in life plans, and the need to reconsider future prospects create a specific context for professional development and career self-determination. The study focuses on career priorities and motivational factors that shape students' perceptions of their future professional trajectories. Career orientations are considered as a system of professional values and priorities that reflects students' expectations regarding future work, professional success, stability, independence, and self-realization. Particular attention is paid to the relationship between career orientations and professional motivation, as well as to similarities and differences in their manifestation among men and women. The findings indicate that students' career orientations combine the need for professional stability with aspirations for self-realization and the integration of professional activity with other areas of life. Professional motivation is generally positively oriented, although the role of particular external motivational factors varies. Differences between men and women were found to be selective rather than defining the overall structure of career priorities. Shared tendencies in career self-determination were more pronounced than sex-related differences. The

results suggest that students do not follow a single model of a desirable career. Their professional priorities form individual configurations in which the need for stability may coexist with independence, initiative, social usefulness, and readiness to solve challenging professional tasks. This supports an understanding of career development primarily as an individual process shaped by professional values, motives, and perceptions of future development. The findings highlight the importance of individualized psychological support for students' professional development, taking into account their career priorities and motivational characteristics. Further research may focus on the dynamics of career orientations and the psychological factors underlying their transformation under conditions of prolonged social uncertainty.

Keywords: career orientations; university students; professional motivation; career self-determination; professional development; war.

https://doi.org/10.31891/PT-2026-4-13
Стаття надійшла до редакції / Received 16.09.2026
Прийнята до друку / Accepted 28.10.2026
Опубліковано / Published 26.11.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0

© Жанна БОГДАН, Євгенія ГАЛЕЦЬКА

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Період навчання у закладі вищої освіти є важливим етапом професійного становлення, коли формуються уявлення про майбутню професійну діяльність, кар'єрний успіх і самореалізацію. Кар'єрні орієнтації відображають те, що людина вважає найбільш значущим у професійній сфері, зокрема, стабільність, автономію, професійну компетентність, підприємництво, можливість поєднувати роботу з іншими сферами життя тощо. Їх формування залежить не лише від індивідуальних особливостей, а й від соціальних умов професійного становлення молоді.

В Україні навчальний процес тривалий час відбувається в умовах війни, невизначеності та постійних змін. За цих умов змінюються життєві пріоритети молоді, ставлення до безпеки й стабільності, професійного планування та власного майбутнього. За таких обставин особливого значення набуває розуміння того, які саме кар'єрні орієнтації переважають у сучасних здобувачів вищої освіти і які їхні психологічні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасних дослідженнях кар'єрні орієнтації розглядаються не тільки як уявлення про бажану професію, а як система професійних цінностей і пріоритетів, що визначає ставлення людини до майбутньої кар'єри та способів її побудови. Водночас ці орієнтації не є сталими, вони можуть змінюватися під впливом життєвого досвіду та

соціального контексту. Сучасні зарубіжні дослідження також показують, що чіткість кар'єрних орієнтацій пов'язана з усвідомленням власних можливостей працевлаштування та готовністю до професійного розвитку [9; 10].

Особливого значення контекст набуває в умовах тривалої невизначеності. Кар'єрне планування студентів залежить не лише від їхніх інтересів і професійних намірів, а й від переживання кар'єрного стресу, здатності досліджувати можливі професійні альтернативи та сформованості образу власного професійного майбутнього. Зокрема, Ц. Чжан, С. Юй та С. Лю встановили, що кар'єрний стрес негативно пов'язаний із плануванням кар'єри, тоді як активне дослідження професійних можливостей, навпаки, сприяє йому [11]. Це дозволяє розглядати професійне самовизначення здобувачів вищої освіти як результат взаємодії зовнішніх обставин і їхньої власної активності.

У дослідженнях вітчизняних науковців ця проблема закономірно розглядається крізь призму війни. У дослідженні О. Угрин, проведеному в контексті кризових змін в Україні, серед значущих кар'єрних орієнтацій молоді виокремлено професійну компетентність, менеджмент, стабільність місця проживання, виклик та підприємництво [6]. В умовах війни змінюються також система цінностей, відчуття безпеки, життєві перспективи та способи планування майбутнього [1; 8]. Тому сучасна профорієнтаційна робота дедалі більше орієнтується не лише на вибір професії, а й на розвиток здатності приймати самостійні рішення, адаптуватися до змін і будувати власну професійну траєкторію в нестабільних умовах [3].

Важливим залишається питання психологічних ресурсів професійного становлення. Дослідження самоефективності свідчать про її зв'язок із мотивацією досягнення та здатністю людини підтримувати активність у ситуаціях невизначеності [2]. Водночас професійні орієнтації студентів можуть цілеспрямовано розвиватися засобами соціально-психологічного тренінгу [4]. Отже, сучасні дослідження розкривають окремі аспекти кар'єрного самовизначення молоді, проте структура кар'єрних орієнтацій українських студентів в умовах тривалої війни та особливості їх мотивації потребують подальшого емпіричного аналізу.

Формулювання цілей статті

Мета статті – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості кар'єрних орієнтацій студентської молоді в умовах війни та визначити специфіку їх прояву залежно від статі.

Виклад основного матеріалу

Кар'єрне самовизначення студентської молоді передбачає не лише вибір напряму професійної підготовки, а й поступове формування власних критеріїв бажаної кар'єри. На цьому етапі уточнюється, що саме людина очікує від майбутньої професійної діяльності, які її характеристики вважає пріоритетними та з якими можливостями пов'язує професійну самореалізацію. Це дає підстави розглядати кар'єрні орієнтації у взаємозв'язку з мотиваційними особливостями професійного становлення.

У дослідженні взяли участь 47 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, віком від 18 до 23 років, із них 21 чоловік та 26 жінок. Для оцінювання внутрішньої, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної мотивації було використано методику «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір у модифікації А. Реана. Для визначення структури кар'єрних орієнтацій – методику «Якорі кар'єри» Е. Шейна [7]. Порівняння показників чоловіків і жінок здійснювалося за допомогою t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок. Професійна мотивація розглядалася як важлива складова кар'єрного самовизначення студентів, оскільки співвідношення внутрішніх і зовнішніх мотивів відображає психологічні підстави вибору та реалізації професійної діяльності. Результати за методикою «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір у модифікації А. Реана представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники професійної мотивації студентів (N = 47)

Показник	Чоловіки M±SD	Жінки M±SD	t	p
Внутрішня мотивація	3,3±0,5	3,5±0,7	0,6	>0,05
Зовнішня позитивна мотивація	3,8±0,8	4,1±0,9	0,9	>0,05
Зовнішня негативна мотивація	2,1±0,3	2,8±0,4	2,1	≤0,05

Отримані дані свідчать про схожу структуру професійної мотивації у чоловіків та жінок. В обох групах найбільш вираженою є зовнішня позитивна мотивація, пов'язана з орієнтацією на схвалення, професійні досягнення, статусні та інші позитивні наслідки діяльності. Внутрішня мотивація також має достатньо високі показники, а статистично значущих відмінностей між показниками чоловіків і жінок

за цими двома видами мотивації не виявлено. Це дозволяє говорити про переважно спільні мотиваційні засади професійного становлення студентів незалежно від статі.

Єдина статистично значуща відмінність установлена за показником зовнішньої негативної мотивації, який є вищим у жінок порівняно з чоловіками ($p \leq 0{,}05$). Такий результат може свідчити про більшу роль у професійній мотивації жінок зовнішніх негативних стимулів, пов'язаних із критикою, осудом або іншими небажаними наслідками діяльності. Водночас його не слід розглядати як загальне свідчення менш сприятливої мотиваційної структури, оскільки позитивна та внутрішня мотивація в цій групі також залишаються вираженими.

Отримані дані частково узгоджуються з результатами Ж. Богдан та співавторів, які виявили загалом схожі напрями розвитку мотиваційної сфери та самоефективності чоловіків і жінок і водночас окремі відмінності у мотиваційних проявах залежно від статі [2]. У ширшому контексті професійного становлення це співвідноситься з даними Ц. Чжан, С. Юй та С. Лю, за якими кар'єрна поведінка студентів формується під спільним впливом власної активності та стресових чинників професійного вибору [11]. З огляду на воєнні умови, у яких проводилося наше дослідження, важливим є також висновок В. Доліда та співавторів про необхідність психологічної підтримки молоді, розвитку здатності до самостійного професійного вибору й адаптації до нестабільного середовища [3].

Виявлене співвідношення мотиваційних компонентів дає змогу розглядати професійне становлення студентів як процес, у якому власний інтерес до діяльності поєднується зі значущістю її зовнішніх результатів. Для молоді, яка лише формує уявлення про майбутню професійну реалізацію, таке поєднання є закономірним, бо професійний вибір оцінюється не тільки з позиції особистої зацікавленості, а й через можливості досягнення успіху, визнання та бажаного професійного статусу. В умовах соціальної невизначеності зовнішні результати професійної діяльності можуть набувати додаткового значення, оскільки пов'язуються з можливістю самостійно планувати майбутнє та зберігати контроль над власним професійним розвитком. Водночас наявність внутрішньої мотивації свідчить, що професійні наміри студентів не зводяться лише до пристосування до зовнішніх обставин. Такий мотиваційний профіль створює підґрунтя для різних способів побудови майбутньої кар'єри, що зумовлює необхідність подальшого аналізу безпосередньо кар'єрних орієнтацій студентів.

Наступним етапом дослідження стало визначення структури кар'єрних орієнтацій студентів за методикою «Якорі кар'єри» Е. Шейна, результати наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники кар'єрних орієнтацій студентів (N = 47)

Показник	Чоловіки M±SD	Жінки M±SD	t	p
Професійна компетентність	5,35±1,1	5,72±0,9	0,74	>0,05
Менеджмент	5,45±1,2	5,13±1,0	0,64	>0,05
Автономія	5,87±1,3	4,85±1,1	2,04	≤0,05
Стабільність роботи	6,79±1,5	6,12±1,2	1,28	>0,05
Стабільність місця проживання	4,93±0,8	5,84±1,3	1,82	>0,05
Служіння	5,26±1,3	6,35±1,7	2,18	≤0,05
Виклик	6,37±1,4	5,47±1,5	1,81	>0,05
Інтеграція стилів життя	6,07±1,3	5,88±1,6	0,37	>0,05
Підприємництво	6,92±1,7	5,51±1,4	2,82	≤0,01

Аналіз кар'єрних орієнтацій показав, що профілі чоловіків і жінок мають як спільні риси, так і окремі статистично значущі відмінності. У чоловіків найвищі показники виявлено за орієнтаціями на підприємництво, стабільність роботи, виклик та інтеграцію стилів життя, у жінок – на служіння, стабільність роботи та інтеграцію стилів життя. Отже, для обох груп важливими залишаються стабільність професійної діяльності та можливість узгоджувати її з іншими сферами життя, тоді як відмінності більшою мірою стосуються способу побудови майбутньої кар'єри.

Статистично значущі відмінності встановлено за трьома кар'єрними орієнтаціями. Чоловіки мають вищі показники автономії ($p \leq 0,05$) та підприємництва ($p \leq 0,01$), тоді як у жінок більш вираженою є орієнтація на служіння ($p \leq 0,05$). Отримані результати дозволяють припустити, що в досліджуваній групі чоловіків більш виражене прагнення до самостійності у професійних рішеннях, свободи дій та можливості реалізації власних ініціатив, тоді як для жінок – соціальна значущість професійної діяльності та її спрямованість на допомогу іншим.

Розподіл кар'єрних орієнтацій також свідчить про відсутність єдиної моделі бажаної кар'єри серед студентів. Професійна реалізація може пов'язуватися як із можливістю діяти самостійно та виявляти ініціативу, так і з прагненням бути корисним іншим, розв'язувати складні професійні завдання або забезпечувати передбачуваність власного життя. Це дозволяє говорити про багатовимірність кар'єрних

уявлень молоді. Окремі професійні пріоритети не існують ізольовано, а утворюють індивідуальні конфігурації, у межах яких різні цілі та цінності можуть доповнювати одна одну. Отже, значення має не лише вираженість окремих кар'єрних орієнтацій, а й те, як вони поєднуються в системі професійних пріоритетів людини.

Отримані результати частково співвідносяться з даними О. Угрин, яка в умовах кризових змін в Україні зафіксувала посилення значущості підприємництва, виклику та окремих орієнтацій, пов'язаних зі стабільністю [6]. Водночас виявлене поєднання прагнення до стабільності з автономією та підприємництвом добре узгоджується із сучасним розумінням кар'єрного самовизначення як пошуку балансу між безпекою та здатністю самостійно конструювати професійну траєкторію [3; 9]. Дані про відмінності між чоловіками і жінками також частково відповідають результатам Б. Прядко, який показав неоднорідність уявлень студентів про кар'єрний успіх залежно від статі [5]. Відсутність значущих відмінностей за більшістю кар'єрних орієнтацій свідчить, що спільні характеристики кар'єрного самовизначення сучасних студентів виражені не меншою мірою, ніж відмінності між чоловіками та жінками.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведене дослідження засвідчило, що кар'єрні орієнтації студентської молоді в умовах війни характеризуються поєднанням прагнення до професійної стабільності, самореалізації та можливості узгоджувати професійну діяльність з іншими сферами життя. Мотиваційна основа професійного становлення студентів загалом має позитивну спрямованість, водночас виявлено різну вираженість окремих зовнішніх мотиваційних чинників.

Відмінності кар'єрних орієнтацій залежно від статі мають вибірковий характер і не визначають загальної структури професійних пріоритетів студентів. Спільні тенденції виявилися більш вираженими, ніж відмінності між чоловіками та жінками. Це дає підстави розглядати кар'єрне самовизначення сучасної молоді насамперед як індивідуальний процес, пов'язаний із системою професійних цінностей, мотивів і уявлень про розвиток.

Практичне значення отриманих результатів полягає в доцільності індивідуалізації психологічного супроводу професійного становлення здобувачів вищої освіти з урахуванням їхніх кар'єрних пріоритетів і мотиваційних особливостей.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням динаміки кар'єрних орієнтацій молоді та психологічних чинників їх трансформації в умовах соціальної невизначеності.

Література

1. Афанасьєва Н. Є., Світлична Н. О., Бєляєва Н. Є. Психологічні особливості здоров'язбережувальної поведінки здобувачів вищої освіти в умовах війни в Україні. *Габітус.* 2025. Вип. 75, т. 1. С. 174-178.

2. Богдан Ж. Б., Білоконенко Г., Бєляєва Н. Є., Голубєв С. Гендерні особливості самоефективності особистості. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2025. № 3. С. 127-150. https://doi.org/10.20998/2078-7782.2025.3.09

3. Долід В. В., Бобрикова Ю. С., Лагодич М. М. Сучасні підходи до профорієнтації молоді в умовах воєнного часу: нові акценти та інструменти. *Педагогічна Академія : наукові записки*. 2026. № 26. https://doi.org/10.5281/zenodo.18320068

4. Корнієнко І., Барчі Б. Ефективність соціально-психологічного тренінгу у формуванні професійних орієнтацій студентської молоді. *Psychology Travelogs*. 2025. № 1. С. 85-98. https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-9

5. Прядко Б. В. Ґендерні особливості уявлень студентів закладів вищої освіти про кар'єрний успіх. *Наукові записки. Серія : Психологія*. 2024. № 2. С. 122-127. https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-2-18

6. Угрин О. Г. Кар'єрні орієнтації студентської молоді крізь призму кризових ситуацій в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2022. Вип. 1. С. 43–48. https://doi.org/10.32782/2311-8458/2022-1-6

7. Цуркан І., Серга Т. Кар'єрні орієнтації студентів ЗВО: огляд методик психологічного дослідження. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 10(15). С. 581-593. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-581-593

8. Яценко Т. В., Шкляєва Г. О. Особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді України в умовах війни. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 126-131. https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51.21

9. Coetzee M., Ngope M. M. Influence of career orientations and career guidance need on students' employability attributes. *Journal of*

Psychology in Africa. 2023. Vol. 33, No. 4. P. 358-367. https://doi.org/10.1080/14330237.2023.2240107

10. Markman A. O., Du X. Career orientation of first-year students in STEM education: a Q methodology study. International *Journal for Educational and Vocational Guidance*. 2025. Vol. 25, No. 3. P. 1173-1198. https://doi.org/10.1007/s10775-024-09682-7

11. Zhang Z., Yu X., Liu X. Do I decide my career? Linking career stress, career exploration, and future work self to career planning or indecision. *Frontiers in Psychology.* 2022. Vol. 13. Article 997984. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.997984

References

1. Afanasieva, N. Ye., Svitlychna, N. O., Bieliaieva, N. Ye. (2025). Psykholohichni osoblyvosti zdoroviazberezhuvalnoi povedinky zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh viiny v Ukraini [Psychological features of health-preserving behavior of higher education students in wartime in Ukraine]. *Habitus*, 75(1), 174-178.

2. Bohdan, Zh. B., Bilokonenko, H., Bieliaieva, N. Ye., Holubiev, S. (2025). Henderni osoblyvosti samoefektyvnosti osobystosti [Gender characteristics of personality self-efficacy]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofiia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*, 3, 127-150. https://doi.org/10.20998/2078-7782.2025.3.09

3. Dolid, V. V., Bobrykova, Yu. S., Lahodych, M. M. (2026). Suchasni pidkhody do proforiientatsii molodi v umovakh voiennoho chasu: novi aktsenty ta instrumenty [Modern approaches to career guidance for youth in wartime: New emphases and tools]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky*, 26. https://doi.org/10.5281/zenodo.18320068

4. Korniienko, I., Barchi, B. (2025). Efektyvnist sotsialno-psykholohichnoho treninhu u formuvanni profesiinykh oriientatsii studentskoi molodi [Effectiveness of socio-psychological training in the formation of professional orientations of student youth]. *Psychology Travelogs*, 1, 85-98. https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-9

5. Priadko, B. V. (2024). Genderni osoblyvosti uiavlen studentiv zakladiv vyshchoi osvity pro kariernyi uspikh [Gender characteristics of higher education students' perceptions of career success]. *Naukovi zapysky. Seriia: Psykholohiia*, 2, 122-127. https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-2-18

6. Uhryn, O. H. (2022). Karierni oriientatsii studentskoi molodi kriz pryzmu kryzovykh sytuatsii v Ukraini [Career orientations of student youth through the prism of crisis situations in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia psykholohichna*, 1, 43-48. https://doi.org/10.32782/2311-8458/2022-1-6

7. Tsurkan, I., Serha, T. (2022). Karierni oriientatsii studentiv ZVO: ohliad metodyk psykholohichnoho doslidzhennia [Career orientations of higher education students: A review of psychological research methods]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 10(15), 581-593. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-581-593

8. Yatsenko, T. V., Shkliaieva, H. O. (2023). Osoblyvosti formuvannia tsinnisnykh oriientatsii studentskoi molodi Ukrainy v umovakh viiny [Features of the formation of value orientations of Ukrainian student youth in wartime]. *Habitus*, 51, 126-131. https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51.21

9. Coetzee, M., Ngope, M. M. (2023). Influence of career orientations and career guidance need on students' employability attributes. *Journal of Psychology in Africa*, 33(4), 358-367. https://doi.org/10.1080/14330237.2023.2240107

10. Markman, A. O., Du, X. (2025). Career orientation of first-year students in STEM education: A Q methodology study. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 25(3), 1173-1198. https://doi.org/10.1007/s10775-024-09682-7

11. Zhang, Z., Yu, X., Liu, X. (2022). Do I decide my career? Linking career stress, career exploration, and future work self to career planning or indecision. *Frontiers in Psychology*, 13, 997984. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.997984